

Száz éves a magyar békepedagógia

Az 1895. december 14-én alakult Magyar Szentkorona Országainak Békeegyesületét – melynek tagjai között a nemzet oly kiválóságait találjuk, mint Jókai Mór, Türr István, Berzeviczy Albert és Vámbéry Ármin – bízta meg a VII. Nemzetközi Békekongresszus megrendezésével.

A világtanácskozások közül pedagógiai szempontból kiemelkedő jelentőségű a Budapesten megrendezett találkozó. A kongresszus 1896. szeptember 17–22-e között ülésezett, olyan neves vendégek részvételével, mint a svájci Élie Ducommun, a francia Frédéric Passy, az angol Hodgson Pratt vagy a belga Henri la Lafontaine. A kongresszus napirendi pontjai között szerepelt egy számukra különösen fontos téma: „Jelentés az olvasó és a történelmi tankönyvek ügyéről.”¹ A berni iroda jelentéséhez kapcsolódóan Kemény Ferenc, a magyar békeegyesület titkára két indítványt terjesztett elő:

1. A kongresszus a berni irodát bízta meg egy a történelem tanáraihoz címzett „*Felhívás*” megszerkesztésével.

2. A magyar békeegyesület nevében Kemény Ferenc javasolta: írjanak ki *pályázatot* egy olyan értekezés megírására, amely bemutatja azokat a módszereket és lehetőségeket, amelyekkel a béke-mozgalmak törekvéseit a tanítás során megismerhetik, fejleszthetik és ápolhatják a tanulók.

A millenniumra való tekintettel arra kérte a kongresszust, hogy a magyar „békeirodalom” megindítását célzó pályázatot „*Millenniumi béke-díj*” (Prix millénaire de la Paix) névvel írják ki.

A kongresszus határozatai:

– A nemzeti békeegyesületeket arra kérte, hogy szorgalmazzák olyan új tankönyvek kiadását, amelyek kiszorítják az eddigi sovíniszta és pártos könyveket, melyek a tanulókat „igazságtalansággal, balítéletekkel és nemzetközi gyűlölettel töltik el.”

– Megbízta a Berni Központi Hivatalt valamennyi történelmet tanító tanárnak szóló felhívás megfogalmazásával, amely rámutat szaktárgyuk rendkívüli fontosságára az emberiségre és türelmességre nevelés terén.

– A magyar békeegyesületet felhatalmazták, hogy a Kemény Ferenc által javasolt pályázatot „*Millenniumi béke-díj*” névvel írják ki.

A berni központi iroda történelemtanároknak írt felhívását Élie Ducommun főtitkár a kongresszuson elhangzottak, ill. a határozatok alapján fogalmazta meg, és egy december 25-én kelt körlevéllel együtt elküldte a nemzeti békeegyesületeknek azzal a megjegyzéssel, hogy „E szöveg csakis főbb vonásaiban vázolja a tárgyat, és a nemzeti, helyi viszonyok szerint bővíthető és módosítható is.”²

A felhívást végigolvasva megállapíthatjuk, hogy több olyan elemet is tartalmaz, melyek ma is aktuálisak. A kongresszus résztvevői felismerték, hogy milyen nagy lehetőség rejlik a nevelésben, mert a gyermekkorban szerzett benyomások mélyek, tartósak, és még felnőtt korban is hatnak. A háborús nevelés csak állandó nyugtalanságot szül, erkölcsi és anyagi összeomlás fenyegeti még a győzteseket is. Az önkényuralom nemcsak az egyes államok közötti viszonyokat, hanem az országon belüli kapcsolatokat, mi több a családi és magánéletet is veszélyezteti. Helyesen ismerték fel, a békére nevelést már a családban kell elkezdni. A szerző Ruchonnet-nek, a svájci köztársaság volt elnökének szavait idézte, aki az apa szerepére hívta fel a békeaktivisták figyelmét. A jó apa ahelyett, hogy verekedésre, a gyengék legyőzésére, erőszakra nevelné fiait, a jók példájának követésére, a gyengébbek megsegítésére, az igazságtalanság megakadályozására biztatja őket. Az így nevelt fiúk felnőve nem fognak a különböző nemzetek és népek között gyűlölködést, irigységet szítani. Külön

figyelmet érdemel a korabeli történelemkönyvek kritikája. Általános tapasztalatként fogalmazták meg, hogy a különböző államok tankönyvei más-más módon tárgyalják ugyanazt az eseményt. „Ugyanazon tény, mely emezeknek valóságos hőstett, másoknál gázságként van feltüntetve, mert a nemzeti hiúság eltompítja az igazság iránti érzéket, és meghamisítja a valódi hazafiságot, mely csak akkor tarthat tiszteletre számot, ha felvilágosodott, jóakaró és méltányos.”³

A tanárokat arra kérték, hogy fordítsanak nagyobb gondot az országok, népek reális bemutatására, ez nem jelenti azt, hogy ne essék szó hőstettekről, háborúkról, dicső csatákról, de az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell kapnia az adott nép kultúrájának, művészetének, társadalmi és tudományos élete eredményei bemutatásának. Ugyanilyen fontos, hogy a háborúk tárgyalása során a tanulók reális képet kapjanak a háború okairól, következményeiről, a háború okozta károkról. A nevelők az iskolában olyan viselkedési módot, magatartást követeljenek meg tanítványaiktól, mely alkalmas arra, hogy „a nevelés után idővel meg fogják érteni azon tanokat is, amelyeket Önök az általános emberségről, a nemzeti jóakaratról és a népek egymás közti türelmességéről nekik hirdetnek.”⁴ A magyar békeegyesület válaszmánya elfogadva Ducommun tanácsát úgy döntött, hogy az egyesület elnökét, Jókai Mórt kéri fel, hogy szerkesszen egy a magyar szívekhez szóló lelkesítő szöveget. Jókai a felkérésnek örömmel tett eleget. Ducommun felhívásából elhagyta a Ruchonnet-idézetet, és helyére az alábbiakat írta:

„A hazaszeretet nem zárja ki az emberszeretetet. Ha az értelmes, tanult fiatalság testi és lelki erejét saját nemzetének gyarapítására szentelné, sokkal nagyobb hazafiságot művelne, mint bárminő hőstettekkel, amiket idegen nemzetek megrontására elkövet.

A „szabadság, egyenlőség, testvériség” szétválaszthatatlan háromságot képez: együtt teremő erő, különválasztva holt betű.

A nemzetiségi gyűlölet Európa átka. Ez átok súlya alól felszabadítani az új nemzedéket a közműveltség vezérkarára, a tanítói karra van bízva a gondviseléstől.

Egy nagy államférfi azt mondá a tanítókról, hogy azok vívták ki a hadjárat diadalát.

Higgyük azt, hogy azok fogják kivívni a béke diadalát is!”

A Ducommun-féle „Szózat” és az őt kiegészítő Jókai-felhívás – melyek a Budapesten tartott VII. Nemzetközi Békekongresszus határozataiból íródtak – voltak a pedagógiai béketörekvések elindító hazánkban és Európában is. A pedagógustársadalom kerek száz esztendeje, az 1897. december 19-én megjelent Középpiskolai Tanáregyesületi Közlönyből ismerhette meg „A Béke-egyesület felhívásá”-t⁵, s benne a tanítókhöz és a történelemtanárokhoz intézett „Szózatot”.

Jól látható, hogy sok mai törekvésünk már a múlt század végén is felvetődött, megoldásukra eleink is felhívták a közvélemény és a pedagógusok figyelmét. Elsősorban olyanokra gondolok, mint a tolerancia, a megértés kifejlesztése, az erőszakos cselekedetek (agresszió) megfékezése, mások jogainak tiszteletben tartása, a másság elismerése, a nemzetek (nemzetiségek) egyenjogúsítása, a köztük fellelhető ellentétek enyhítése, valamint a szomszédos népekhez fűződő viszony javítása.

Tudjuk, hogy a felvetett problémák csupán neveléssel nem oldhatók meg, de a pedagógia hozzájárulhat céljaink könnyebb és biztonságosabb megközelítéséhez. Ezek ismeretében Kemény Ferencel együtt mi is joggal büszkék lehetünk arra, hogy „a világbéke hatalmas problémájának a nevelés és oktatás útján való megoldásában épp nekünk magyaroknak van részünk”.

IRODALOM

1. Magyar Szentkorona Országai Békeegyesületének Első (Millenneumi) Évkönyve 1896-ra (Szerkesztette: Kemény Ferenc c. titkár). Az egyesület kiadványa. Klein Testvérek Könyvnyomda, Budapest, 1897. 41. l.
2. im.: 51. l.
3. im.: 50. l.
4. im.: 50. l.
5. Országos Középpiskolai Tanáregyesületi Közlöny XXXI. évfolyam 11. szám 1897. december 19. Budapest, 265–267. l.